

להבות אש קודש

לקט מתורתם של קדושי ושרידי השואה

פרשיות בהר בחקותי¹

פרשת בהר

המשותף לאיסור שעבוד גוף ישראל ואדמת ארץ ישראל

והארץ לא תמכר לצמיתת (ויקרא כ"ה כ"ג)

הרב ישכר שלמה טייכטאל זצ"ל הי"ד בספרו משנה שכיר עה"ת²

כתב הגאון המקובל איש אלקים מו"ה דוד לידא בספר עיר מקלט [לה, א. מצוה של"ד], בפסוק "והארץ לא תמכר לצמיתות" [ויקרא כה, כג], וז"ל: "מוהרמ"ש כתב, שבגאולת הארץ תלוי גאולתינו. ובשעבודה תלוי שעבודינו", עכ"ל. וגם הרמב"ן [בספר המצוות, מצוה רכ"ז חלק ל"ת] הביא ירושלמי [דמאי פ"ה ה"ט], דעלינו החיוב שלא נצמית ארצנו ביד הגוים, וסיים דבריו בזה"ל [בשינוי לשון], "והנראה מדברים אלו, שהיא מניעה

¹ עריכת הגליון הلمוד בו לקיים מצות בוראי. ולעילוי נשמות הורי היקרים אודים מוצלים מאש, אבי מורי ר' מנחם אהרן ב"ר טוביה ז"ל, אמי חוה בת ר' יהודה ז"ל. חותני הרב מנחם ב"ר יצחק (חבה), אשתו זהבה בת רבקה, בנם יצחק משה. הרב חיים קלמן ב"ר נתן נטע שלג זצ"ל. אהובה לאה בת הרב שמעון יבלחטו"א קלרמן, שלומית בת ר' יהודה (מן). הרב יחזקאל ב"ר אפרים שמואל (ריבל) ז"ל אשתו פייגא סוסקה בת ר' יעקב זאב ז"ל אודים מוצלים מאש נפטרו ללא זשיק. אליה בן דרור הי"ד (הלל), (כ"ב באייר תשפ"ד מלחמת חרבות ברזל).

שמעון בן רבקה טובול ז"ל (ג' באייר תשפ"ה). יהודה (יורי) בן שמעון (פייגור) ח' באייר תשפ"ה. שלום דוד ב"ר צבי הלוי (גרנט) כ' באייר תשפ"ה, נפטר ללא זשיק תנצב"ה.

לרפואת: אליהו בן שולמית, אסף בן יוכבד, שמואל בן אביגיל, רפאל חיים בן חנה אסתר, שמואל דב בן מלכיאלה, חנה בת איידו, שולמית בת טובה, חנה רבקה בת אסתר ברוריה, עמית בן מיכל, יוסף חיים בן ראייה בתושח"י.

² העתקת המואמר וההוספות בסוגריים מרובעים, רובו עפ"י משנה שכיר – מועדים (ח"ב עמ' 420–417) בין המצרים מצוות גאולת הארץ מיד האומות. בעזרת פרויקט שו"ת בר אילן.

הרב ישכר שלמה טייכטאל זצ"ל הי"ד. נולד בהונגריה, למד בישיבתו של הרב משה עמרם בעהמ"ח ערוגת הבושם מגדולי הונגריה. בגיל עשרים ואחת הוסמך להוראה ע"י הרב שמואל ריזנברג (באר שמואל) הרב אברהם יצחק גליק (שו"ת יד יצחק) כתב ספר שו"ת משנה שכיר וקיבל הסכמות מגדולי הדור ביניהם הרב מרדכי וינקלר (לבושי מרדכי) הרב מאיר אריק וכן קיבל מכתבים מהגאון הרב יוסף חיים זוננפלד מירושלים (זכר צדיקים וקדושים לברכה). וכן היה בידדות עמוקה עם הרב יצחק וייס הי"ד אב"ד וורבוי (שיח יצחק). בתקופת השואה בעיצומה חיבר ספרו אם הבנים שמחה העוסק בעניני הגאולה וארץ ישראל.

בעת שהובילוהו הרשעים למחנה ההשמדה נרצח באכזריות בקרון הרכבת (י' בשבט תש"ה). מתשעת ילדיו, חלק נספו, כמה שרדו בחסד ה' יתברך או יצאו לפני השואה. בנו חיים נפטר בירושלים. בתו האחרונה שהאריכה ימים גיטל נפטרה בשנת תשע"ט. כתבה ספר באש האמונה אחד הנכדים המפורסמים שלו הוא הרב מאיר ברנדסופר זצ"ל בעהמ"ח קנה הבושם.

ספריו הוחדרו מחדש חלקם יצאו לראשונה מכת"י ביניהם ספרו זה עה"ת (תשע"ה) דרשות למועדי השנה (תשע"ב) ספרו טוב ינאל שנדפס פעם יחידה בתרפ"ו (יש בו מאמרים והקדמה חשובה ביותר שלמיטב ידיעתי לא הודפסו מאז מעולם). נמצא במאגרים הדיגיטליים

שלא נצמית הארץ ביד הגוים ולא נעזבנה להם. והענין הוא, כי כאשר נצטוונו בגופותינו הנמכרים לגוים – שנוציא אותם מידם, ופירש הכתוב הטעם, "כי לי בני ישראל עבדים" [ויקרא כ"ה, נ"ה], וכן הוזהרנו בנחלת הארץ, ולא נניח אותה בידם, ונתן בה הטעם כמעט הנזכר בגופות, לפי שהארץ שלו יתעלה כו' ולא יחפון להושיב בה אחרים וזולתינו כו' ואלינו תחזור, עכ"ל הקדושה של הרמב"ן. [ובדרישת ציון ביאר, דעיקר הכיבוש כעת הוא בקנין כסף, כתום קידושין [כ"ז ע"א ד"ה אמר], עיין שם].

ובדברי הרמב"ן הללו, יובנו היטב דברי העיר מקלט הנ"ל, שכתב שגאולתנו תלויה בגאולת הארץ, ובשיעבודה תלוי שיעבודינו. דלכאורה, צריך להכין למה תלויים זה בזה? אבל בהנ"ל יובן מאוד – דכבר כתב הרמב"ן, דה' יתברך הקפיד שלא נצמית הארץ ביד הגוים, כמו שנצטוונו בגופותיהם של ישראל שנוציא אותם מידם. והשתא, שאין אנו חשים להוציא את הארץ מידם, בא העונש מידה כנגד מידה שגם גופנו משועבד בידם, אבל באם נזכה להשתדל להוציא הארץ מידם, בזכות זה נזכה שגם גופינו תצא לחירות מידם. והוא טעם אמת וברור בעזה"י.

חומת אש התורה המגינה מעלה את האדם מ'עם ארצות'

וּבָתִּי הַחֲצִירִים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם חֹמָה סָבִיב עַל־שָׂדֶה הָאָרֶץ יִחְשָׁב גְּאֻלָּה תִּהְיֶה־לִּי וּבִיבֹל יֵצֵא (ויקרא כ"ה ל"א)

בספר המופלא אגרת הטיוול³ (חלק הפשט אות ע') כותב רבי חיים אחי המהר"ל וזלה"ק:

עם הארץ נקרא כן בעבור שאוחז ומדבק בעבודת האדמה ובהכלי העושה"ו, עד שיחשוב לעצמו כתושב בארץ, אבל החכמים וצדיקים חושבים עצמם כגרים. עכ"ל הרב חיים, אחי המהר"ל.

מבאר זאת הרב הרב שלמה זלמן ערנהרייך⁴ וצ"ל הי"ד בהארותיו לספר שנקראו טיוול בפרדס וזלה"ק: רבינו עובדיה ברטנורא בפרק ה' דאבות (משנה י') כתב, לשון עם הארץ האמור בכל מקום הוא שרוצה בתקונה של הארץ, אבל אין בו חכמה להבדיל בתקונות הראויין, עיי"ש...

ולענ"ה יש לומר עוד טעם שנקרא האדם הפשוט עם הארץ, דהנה בפרשת בחקותי (ויקרא כ"ז מ"ב) כתיב וּזְכַרְתִּי אֶת־בְּרִיתִי יַעֲקֹב ... וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר. וצריך ביאור, דבשלמא זכירת האבות ניהא בזכותם ירחם עלינו, אבל מאי אהני לן זכירת הארץ? ומבואר בספר אוהב ישראל פרשת בראשית (ד"ה ויאמר אלקים) דהקב"ה אמר (בראשית א' י"א) תוציא הארץ עץ פרי עושה פרי, וכתיב (שם שם י"ב) ותוצא הארץ עץ עושה פרי, וכתב רש"י (פסוק י"א) דהארץ הטאה ששינתה מאשר צוה הקב"ה, והנה האדם נברא מן האדמה, וע"י זה יש לימוד זכות על האדם, דלכן יחטא לפי שנברא מהאדמה שחטאה, דנמשך אחר שרשו, וזה שאמר וְהָאָרֶץ אֶזְכֹּר שחטאה, והוא לחקל את העונש מהאדם החוטא.

³ אגרת הטיוול לרב חיים אחי המהר"ל. בצלו ובצדו של אחד מענקי הדורות המהר"ל, היה אחיו הרב חיים. חיבר כמה חיבורים אשר כמעט אינם ידועים, המפורסם ביניהם זה ספר החיים שמוזכר ומובא בספרי דרוש. ספר אגרת הטיוול הינו מהחבורים הכמעט עלומים שלו, והו ספר קטן המחולק לארבעה חלקים כנגד ארבעת חלקי התורה פשט, רמז, דרש וסוד. בו מובאים בסדר אל"ף בי"ת בכל אחד מהחלקים אמרות קצרות בדרך האגדתא.

⁴ הרב שלמה זלמן ערנהרייך וצ"ל הי"ד, רב של קהילת שאמלוויא בהונגריה. כתב ספרים ביניהם שו"ת לחם שלמה, אבן שלמה עה"ת ועוד. לעיניו שרפו הגרמנים ימ"ש חבור גדול ומקוף בכתי"י על מסכת אבות שעמל עליו כמשך כ"ה שנים, וכן שני חלקים מכת"י של חבורו טיוול בפרדס, לקוט נפלא בסדר א"ב של דברי דרוש.

חלק זה של הספר טיוול בפרדס הינו ביאורים נפלאים והרחבות סביב 'אגרת הטיוול' (לרב חיים אחי המהר"ל) נערך סופית ע"י המחבר עצמו בעצומה של השואה בשנת תש"ב, אולם בדרך פלאית ניצל מכליון כפי שאירע לשלשה חלקים אחרים, ונדפס לראשונה בירושלים ע"י בנו הרב שלמה זלמן (תשי"ז). בתשע"ז נדפס מחדש בברוקלין ע"י נכדו יחד עם שני כרכים של טיוול בפרדס שנותרו מהשריפה הגדולה ונדפסו לראשונה בתרצ"ט. כך השתכרנו ככפילא עצם הדפסת אגרת הטיוול, וכן ההרחבות הנפלאות של המחבר אשר עלה בסערה השמימית בימי השואה בסיוון תש"ד, עם בני קהלתו.

ספר דרשות מכת"י, אגרות וכן לקט מכתביו להנצחה ולשכונות בשם לחם שלמה יצאו לאור בארה"ב במהלך השנים, ניתן לראותם במאגר 'אוצר החכמה'

ופירשתי בזה מה שכתוב בפרשת בהר 'ובתי החצרים' (המובא לעיל) ונראה, דהן אמת דה' יתברך ממליץ זכות דמשום הכי הוטא לפי שבא מהארץ שהטאה, על כן גם הוא הוטא, אבל זה רק בחטאים שהן מחמת גשמייות הגוף שהוא מן האדמה, דהיינו שמתאווה לתאוות גשמייות, אבל מי שנפשו נשחתה שחוטא בדעות נפסדות ומינות, זה החטא בא מן השכל דהיינו מחלק הנשמה שבאדם, אם כן בזה אינו יכול לתלות בארץ כמובן.

והנה אמרו חז"ל (קדושין ל' ע"ב) בראתי יצה"ר בראתי תבלין, זה התורה הקדושה, דהתורה הקדושה הוא מציל את האדם מחטא, כמו חומה סביב לעיר מציל את הארץ מן השונא, כמו כן התורה היא חומה לאדם סביב שאין יכול השונא היצה"ר להתקרב אליו, ואמנם מי שהוא עם הארץ ואין לו חומה סביב דהיינו התורה הקדושה, ע"י זה נופל ברשת היצה"ר והוטא, לכן מי שחוטא רק בתאוות גשמייות ולא בדיעות נפסדות ויש לתלות וללמד זכות עליו שלכן הוטא יען שנברא מן האדמה, אז הוא נצב קיים וגאולה יש לו.

וזה רמזה התורה הקדושה, וּבִתִּי הַחֲצִירִים אֲשֶׁר אֵין־לָהֶם סָבִיב דִּהְיִינוּ עִמִּי הָאֲרָצוֹת שאין להם חומה, כלומר שאין להם תורה להציל אותם מחטא ונתפסין ביד היצה"ר, אמנם אם מה שיחטאו אינו מצד מינות רק על־שֶׁהָאֲרֶץ יִחְשָׁב שִׁיכּוּלִין לתלות מה שחטאו הוא לפי שבאין מן הארץ, אז גָּאֻלָּה תִּהְיֶה־לָּוּ וּבִיבָל יִצָּא בעלמא דאתי שנקרא יובל שהוא עלמא דחירות, והבן.

מעגלי שמיטה ומתן תורה

בענין הקשר בין שמיטה להר סיני, כתב הרב חיים יהודה מאיר מויוזניץ⁵ בספר זכר חיים⁶ וזלה"ק:

עפ"י דברנו לספירת העומר על המדרש שכתב וספרתם לכם וכו' תמימות תהיינה, אימתי הן תמימות כשעושי רצונו של מקום. עפ"י דברי חבני יששכר במאמר בתולה במחול [מאמרי חודש אב] בשם קדוש ישראל הרב הקדוש מוה"ר אברהם יהושע השיל זצ"ל [אדמו"ר מאפטא בספר אוהב ישראל] על המשנה (תענית כ"ו ע"ב) לא היו ימים טובים לישראל כמו... שבנות ישראל יוצאות במחול. ופי' לפי"מ [נפירש לפי מה שאמרו] חז"ל (תענית ל"א) עתיד הקב"ה לעשות מחול לצדיקים לעתיד לבוא. שענין המחול הוא ע"ד ההולך במחול הולך סביב סביב בחקף ואין שם מעלה ומטה ראש וסוף, הכל שוים, וכן יהיה לעתיד לבוא, וכן יהיה לעתיד לבוא שלא תהיה קנאה ושנאה בין הצדיקים לומר זה גבוה מזה, עיי"ש.

והנה יש לומר שהרעיון הטמון בשמיטה ויובל הוא ג"כ על דרך זה, להראות לישראל שאל יתגאה העשיר בעשרו ולא יפול ברוחו העני בשעת דחקו, ז"א [זה אומרו] שכמו שהמחול שמחמת העיגול אין בו קנאה

⁵ הדברים נכתבים בשלהי היום הילולא של המחבר י"א באייר.

הרב חיים יהודה מאיר הגר זצ"ל הרב הגר היה נכדו של האהבת ישראל מויוזניץ זצוק"ל, בנו של השאריט מנחם אב"ד ווישווא. הקים ביתו עם אחותו של הרב אברהם חיים ריינמאן זצ"ל הי"ד מרת רייצא (כמתואר בתולדות המחבר הרב ריינמאן בספרו על מסכת אבות ויצא פרח עמ' כ"ו, מהדורת תשע"ט. בעמ' כ"ז צילום ההזמנה להתנחלם).

שרד את השואה ממחנות ההשמדה, בסיום החורבן עודד והדריך אנשיו להזתר מאוד באכילה לאחר הרעב האיום שסבלו ממנו במחנות ההשמדה, ורבים קיפחו חייהם בגלל שאכלו לא בצורה נכונה. לאחר שיצא מהמחנות פגש את אשתו שניצלה אף היא, עבר לתקופת מה לארה"ב אך סירב בכל תוקף לקבל כתר האדמורות שבקשו והתחננו שארית הפליטה לעטר את ראשו. ואמר 'איך אתעלה ואכהן פאר אחרי עברו שנות השואה בלי תורה ובלי מעשים וכו''. בשנת תשי"ח עלה לארץ ישראל אך המשיך לסרב לקבל כל עול רבנות שהיא שהוצעה לו. כפף עצמו תחת דודו ה'אמרי חיים' מויוזניץ (אחיו של המקור ברוך מויוזניץ). בשנת תשכ"ה זכה להעלות את עצמות אביו מאירופה לארץ ישראל, ולקברו באוהל אדמוורי ויוזניץ בבני ברק.

במאמר המובא לקמן הינו מספר חידושי לתורה זכר חיים⁶ (נדפס פעם יחידית בתשמ"א). חיבור נוסף שלו שהיה בכת"י ליקוט מספרים קדמונים ואחרונים ונקרא זכר חיים וליקוט תשובה מאהבה, נערך ונדפס בשנת תשמ"ד.

סיפורו של ספר

מצאתיהו מונה בערימת ספרים בגניזה במקום מגורי ב'תל ציון' יע"א, בתחילה חשבתי להשאירו, אך משעיינתי בו עיון קל והכנתי שהמחבר נפטר ללא ילדים, חזרתי בי ונמלטתי עימי על מנת ללמוד בו בבחינת להשאיר קיום למחברו. מאוחר יותר כשהסתבר לי כי הוא אוד מוצל

ושנאה, כן ע"י השמיטה והיובל שהכל חוזר לבעליו, ומה ששלו מופקר לאחרים ולאכלה ולא לסחורה וכו', הוא בחינת המחול בענינים הגשמיים וגלגל הוא החוזר בעולם וכולם שווים לטובה.

והנה בהר סיני נאמר 'ויהן שם ישראל נגד ההר'. וברש"י כאיש אחד בלב אחד וכו'. וכן נאמר בקבלת התורה [שמות י"ט ב] והגבלת את העם סביב, עגול מחול, לאמור – השמרו לכם מעלות בהר...להתרומם אחד על חברו. ובוה מיושב מה ענין שמיטה אצל הר סיני, ושפיר סמכה 'שמיטה' אצל הר סיני...

ומענין מתן תורה שאנו בצעדינו אליו, אביא מדבריו בפרשת משפטים וזלה"ק:

ויבן מזבחה תחת ההר, וע"ד הנ"ל [בספר פרשת משפטים ד"ה ויכתב משה] אף שאיש אשר כברכתו בירך אותם, כל אחד ואחד לפי דרכתו והשגתו ושתיים עשרה מצבה לשנים עשר שבטי ישראל, כל אחד בשביל ובדרך הצנור שלו, המטרה היא אחת וצריכה לאחד את כולם שידעו 'תחת ההר – שדרכו בעבודתו שכל אחד יהיה תחת אותו ההר סיני המחייב את כולם לחיות ולהתקיים ברוח הנאמר והנותן בו, והמחזה היסוד לעם ה' בתור עם התורה היום הזה נהיית לעם. עכ"ל הרב חיים יהודה מאיר זלה"ה בספר זכר חיים.

הרמז הנלמד משיבת האדם לאחוזה, היא שיבת האדם אל מקור נשמתו

וְשִׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אֶחָתָו (ויקרא כ"ה י')

הרב משה נתן נטע למברגר⁶ זצ"ל אוד מוצל מאש, מבאר בספרו כלי גולה בפרשתנו וזלה"ק:

⁶ הרב משה נתן נטע למברגר זצ"ל (ט' בתמוז תרס"ט הונגריה – כ' במרחשון תשמ"ג ישראל קרית אתא). בנו של הרב מנחם מנדל ואמו מרים יוטא לבית שלזינגר. בצעירותו למד אצל אביו ואח"כ אצל הרב שמעון גרינפלד אחד מפוסקי הונגריה באותה תקופה בעהמ"ח שו"ת מהרש"ג. בשנת תרצ"ד נשא את שרה לאה לבית רוזנפלד, לאחר נשואיו גר במקום סב אשתו הרב משה פוהרנר, שהיה רבה של מקאווא, שם שימש כסופו של דבר ברכנות וכדיין לאחר פטירתו. היה זה כבר בעיצומה של השואה ובכניסת הנאצים להונגריה. הוא גורש בתחילה לברגן בלזן ואח"כ לטרזיינשטאט. שם עבד במאפיית לחם, באותו מקום כתב את חידושיו על התלושים שמסרו לו עובדי המחנה, כדי לקבל את פרוטות הלחם שהוקצבו להם. חידושים אלו ואחרים הודפסו בספריו עטרת משה וכלי גולה. לאחר המלחמה שב לעירו עם אשתו בה שימש ברכנות עד עלותו לישראל בשנת תשי"ב. התישב בקרית אתא (סמוכה לחיפה) הקים שם ישיבה אחל משה ועמד בראשה, עד לפטירתו בתשמ"ג. (אשתו נפטרה כמ' באלול תשל"ב)

בתחילת הספר כלי גולה רשם המחבר קונטרס זכרון בספר, "זכרונות מימי עברה וזעם". סיפורים שאינם נתפסים בשכל אנושי. ביניהם, תיאור שאת ילד מנחם מנדל שהיה בן ארבעה חודשים בזמן הגירוש (חודש אב תש"ד) הטמינו בסל גדול והולכיהו בניס ניסים בכל נדוניהם. (נפטר בירושלים בשנת תשע"א).

ועוד מספר, פעם אחת יצאה אשתו לסידור איזה ענינים ובאמצע הדרך היתה אזעקה, כולם חיפשו מקום להתחבא במקלטים באותה עיר (לא כתב את שמה) אבל עמד שם שומר הבנין והוציא כרוז שאסור ליהודים ולשבויים להכנס לשם, והיא התחבאה שם בסמוך. לאחר סיום ההתקפה היא חזרה למקום הבנין וראתה שבאותו מקום, המקלט בו התחבאו אנשים הגוים נחרב כולו וכל יושביו נהרגו.

מכיוון שאנו מביאים דבריו בפרשת אמור היא פרשת המועדות, אביא מדבריו שאמר והעלה עלי כתב דרשה שנשא בליל כל נדרי תש"ה בעצומם של ימי האופל והחורבן וזה חלק מדבריו: ...היינו דכתיב לפני ה' תטחרו, שיבוא עת וזמן אשר אם ארבעה חלקי כפרה ישנם [יומא פ"ז ע"א] עם כל זה יהיה עצומו של יום מכפר על כל החטאות, לפני ה' תטחרו, כי יהיה עת אשר אין מנוס רק להושיע אותנו ישועה נצחית, כי כבר באו מים עד נפש, כי שחה לעפר נפשנו – היינו הנפשות, כי נשקענו במצולות המים ע"י דחק והגלות, במאכלות אסורות ומלאכה בשבת ויום טוב...והנה אם כי עמדנו ברגעים הקדושים אלו כניסת יום הקדוש כערער בערבה, ואין לנו על מי ועל מה להשען, מה אנו ומה היינו בלי שום הכנה, חודש אלול, ראש השנה ועשרת ימי תשובה, שעברו עלינו בלי שום עבודה לה' יתברך, רק מלא בטיורף ובלבול הדעת, אך אולי זאת היא סמכתנו כי קרבנות היקרות שהקרבתנו בשנים אלו [השואה] וגם אותם שחיים אתנו, ה' יאריך ימיהם ותחזינה עינינו וכו'...כולנו נחשבים כקרבנות אישים ונחוחים על מזבח שלמעלה, והם יכפרו עלינו יותר מכל עבודות שבמקדש...כי ביום הזה יכפר עליכם לטהר אתכם, כמו אתכם בחיריק, כי אתם בעצמכם תהיו הכפרה והטהרה...צירוף גדול כזה פנים חדשות באו לכאן, ויתחדש עלינו שנה טובה ומתוקה שנת גאולה שלימה...עכ"ל הרב למברגר זצ"ל.

כי כמבואר במדרש (תנחומא כי תשא י"ב א"ז) שכל אחד ואחד מישראל יש לו אחוזה בשיעור קומת אדם הראשון, יש מי שאחוז בראש, ויש מי ביד, ויש מי בזקן, וכו' עיי"ש. והוא שרש נשמת כל אחד ואחד כפום דרגא דיליה, וכפי שמשלים עצמו נפשו רוחו ונשמתו, לפי זה ישוב אל שרשו אשר לוקח משם ונשתלשל אל עולם העשיה הזוה. הן אחרי אריכות ימיו ואז אינו צריך להתגלגל עוד, הן בחיים חיותו, זהו כלל תקונו והשלמתו. וזהו שכתוב **וְשִׁבְתֶּם אִישׁ אֶל־אָחֳזָתוֹ** מענין אחיזה ותפיסה במקומו הראוי לו. עכ"ל.

⁷ מדרש תנחומא כי תשא סימן יב: עד שאדם הראשון מוטל גולם הראה לו הקדוש ברוך הוא כל צדיק וצדיק שעומד מזרעו יש שתלוי בראשו ויש תלוי בשערות ויש בצוארו ויש בשתי עיניו ויש בחוטמו ויש בפיו ויש באזניו ויש בזרועו, תדע לך שבשעה שבקש איוב להתוכח עם בוראו ואמר (איוב כג) מי יתן ידעתי ואמצאהו אבוא עד תכונתו, אערכה לפניו משפט ופי אמלא תוכחות, אדעה מלים יענני ואבינה מה יאמר לי, השיבו איפה היית ביסדי ארץ (איוב לח), ארשב"ל איפה כתיב, א"ל היכן היתה איפה שלך באדם הראשון תלויה בראשו בשערו בצוארו בעיניו באי זה אבר...עכ"ל התנחומא

פרשת בחקותי⁸

מ'ויקרא' לשון חיבה עד 'ערכי עלי' מעלת היהודי

השבת חותמים אנו את ספר ויקרא. בתחילתו למדים אנו על 'קריאה של חיבה' כדברי רש"י בפסוק הראשון בחומש ובלשונו הקדושה: לכל דברות ולכל אמירות ולכל צווים קדמה קריאה לשון חיבה לשון שמלאכי השרת משתמשים בו שנאמר (ישעיהו ו' ג') וקרא זה אל זה ואמר...עב"ל רש"י.

מתורת הקרבנות למדים אנו על חשיבותו ומעלתו של יהודי, שעם קרבנות הנדבה מובאים גם קרבנות לכפרה, אבל ניתן לראות דוקא עוצמתו ומעלתו של יהודי, שלעולם יוכל לתקן ולחזור למעלתו הראשונה. בחיתום הספר בפרשת בחקותי בין הענינים הנלמדים בה נמצאת גם פרשת 'ערכי' בה אדם הרוצה להרים תרומה כערך נפשו, התורה מלמדת ערכי הנפשות. מכך גם נלמדת ערכו ומעלתו של היהודי⁹. **ביותר שימת לב בגליונות אלו העוסקים בתורתם של קדושי ושרידי השואה, אשר בתקופה נוראה וחשוכה זו, הוסתר לגמרי ערכו של אדם, בהפיכתו ל'מספר' גרידא נמול זהות אישית ובעל ערך ומשמעות. ערך ומעלה מיוחדת לעוסק בתורתם של קדושי עליון אלו.**

מעלת התהלכותו של האדם

אִם־בְּחֻקֵּי תִלְכוּ (ויקרא כ"ו ג')

ובמדרש (ויקרא רבה ל"ה א') חשבתי דרכי ואשיבה רגלי אל עדותיך [תהלים קי"ט ט"ז]. אמר דוד רבונו של עולם בכל יום ויום הייתי מחשב ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית אני הולך, והיו רגלי מביאות אותי לבתי כנסיות ולבתי מדרשות, הוא הוא דכתיב ואשיבה רגלי אל עדותיך. עכ"ל המדרש.

דברי הרב גד אייזנר זצ"ל אוד מוצל מאש, מובאים במורשת גד ספר שנערך עפ"י שיחותיו וזל"ה (פרשתנו מאמר 'חשבתי דרכי'):

...העוה"ז וכל הנברא בששת ימי בראשית, הוא מכח ה' המחיה ומהווה את הכל, כדכתיב (נחמיה ט' ו') ואתה מחיה את כולם, רק בכל מקום מתלבשת החיות הפנימית בלבוש אחר, כאדם אשר משנה מלבושיו ובכל פעם נדמה כאיש שונה ואחר, אולם מתחת לכל מלבושיו נשאר אותו אדם, ורק לבושו העומטים אותו שונים...על היהודי מוטלת החובה שבכל מקום שנמצא להיות דבק בכח הפנימי של הרברים ולא להמשיך אחר היצוניותם...אולם על האדם לדעת שהדרכים בחזקת סכנה. וישנם דרכים שהגם שיש בהם חיות ה', אך דרכי חושך ואפילה הם, ולא כל רוצה ליטול את השם יבוא ויטול, רק הצדיקים וקדושי עליון היו מסוגלים ללכת במקומות השפלים...

⁸ עריכת הגליון הלמוד בו לקיים מצות בוראי. ולעילוי נשמות הורי היקרים אודים מוצלים מאש, אבי מורי ר' מנחם אהרן ב"ר טוביה ז"ל, אמי חוה בת ר' יהודה ז"ל. חותני הרב מנחם ב"ר יצחק (חבה), אשתו זהבה בת רבקה, בנם יצחק משה. הרב חיים קלמן ב"ר נתן נטע שלג זצ"ל. אהובה לאה בת הרב שמעון יבלחטו"א קלרמן, שלומית בת ר' יהודה (מן). הרב יחזקאל ב"ר אפרים שמואל (ריבל) ז"ל אשתו פייגא סוסה בת ר' יעקב זאב ז"ל אודים מוצלים מאש נפטרו ללא זשי"ק. אליה בן דרור הי"ד (הלל), (כ"ב באייר תשפ"ד מלחמת חרבות ברזל). שמעון בן רבקה טובול ז"ל (ג' באייר תשפ"ה). יהודה (יורי) בן שמעון (פייגר) ח' באייר תשפ"ה. שלום דוד ב"ר צבי הלוי (גרנט) כ' באייר תשפ"ה, נפטר ללא זשי"ק תנצב"ה.

⁹ ראה מאמר ההותם בפרשתנו ד"ה 'סמיכות פרשת ערכי' לרב יששכר דב פינקלשטיין זצ"ל.

מעתה נשכילך מדוע נקרא האדם בלשון 'מהלך' ואילו המלאך נקרא 'עומד' כדכתיב (זכריה ג' ז') ונתתי לך מהלכים בין העומדים האלה. הרי לכאורה דבר זה תמוה, שאילו גבי מלאך אשר יכול ביעף אחד לעבור מסוף העולם לסופו, הוא אשר נקרא 'עומד', ומאידך האדם אשר הוא בשר ודם הוא אשר נקרא 'מהלך'. אלא שדבר זה אינו בא לבטאות את עוצם כוחו הגשמי של האדם, כי אם את כוחו הרוחני. מאחר שהאדם הוא בעל כוחות רוחניים החזקים ביותר, בכדי שיהיה מסוגל להלך ולמצוא את חיות ה' אף במקומות המרוחקים ביותר... ולכן נקרא האדם 'מהלך' חיות ומוליך את חיות ה', ומרומם אותה אל שרשה בכך שדבק בכח הפנימי שבדבר, והיינו מעמא שדרגת האדם היא 'מדבר' שהוא מלשון 'מנהיג' כדכתיב ידבר עמים תחתנו (תהלים מ"ז ד') כי על האדם מוטלת החובה להנהיג את כל אשר תחתיו, הדומם הצומח והחי אל שרשם. כדברים האלו כתב רבינו השפת אמת בפרשתנו (תרל"א א') ומה שאדם נקרא 'מהלך' לחיות מושך חיותו יתברך בכל דבר... ע"י המחשבה קודם כל דבר ע"י זה יוכל למצוא נקודה אמיתית. [עכ"ל השפת אמת זיע"א]

וזאת בכח התורה ומצוותיה, ביכולת האדם לקרב את הכל לשרשו, שהרי אין לך כל דבר ודבר שאין בו מצוה למקום (ילקוט שמעוני ויקרא רמז תקט"ז) והיות ובכל דבר יש ממצות התורה, א"כ יש שם את כח ה' ממנו, כדאייתא בזה"ק (ראה אחרי ע"ג ע"א) אוריתא וקודשא בריך הוא וישראל כולא חד, הרי שהתורה והקב"ה חד הם. והיכן שיש מצוות התורה אף כח ה' כרוך בהם, וכל מעשה הנעשה כרצון התורה הרי שמעלהו בדבקות לשרשו. כאדם האוכל סעודתו על מנת שיהי בכוחו לעבודת את בוראו, הן הוא מקיים מצוה בעצם אכילתו, ומעלה את המאכל הגשמי אל שרשו.

עפ"י מה שנתבאר נשכיל להבין מדוע נאמר אם בחקותי תלכו, לשון הליכה ולא לשון עשיה, כי המבוקש מבני ישראל לחיות בחינת מהלך, להוליך ולקשר את דברי העולם אל שרש חיותם. והוא מה שאמר דוד המלך ע"ה לפני ה' יתברך 'חשבותי דרכי' בכל יום הייתי מחשב... את דרכי ה' אשר הזמין לידי, להפש בהם את חיות ה'. ואומר למקום פלוני ולבית דירה פלונית, והנה מבחין שחיות ה' מוסתרת בהם בכל מיני לבושים שונים, אני הולך – ונהג בכל אורחותיו בבחינת 'מהלך' להעלות כל הדרכים והלבושים אל שרשם....

וזה לימוד ודרך לאדם החפץ להידבק בכל מעשיו בה' ולא בהצוניות הדבר המושכת את לבו. והוא ע"י הכנה ומחשבה לפני כל מעשה, לזכור לפני מי הוא עומד ומה ה' שואל ממנו... הדרך לזכות לישירות השכל והמחשבה, בכדי שיוכל להתבונן ולראות את רצון ה' שבכל דבר, אם לעשותו או לאו, הוא ע"י קיום התורה ומצוותיה אשר בהם הכח להביא את הישירות בשכל האדם. וזה מועיל לאדם יותר מאשר יתבונן במחשבתו ויתהלך בשרעפיו, כי חכמת האדם מה היא, כדאייתא (אבות ד' י"א) אל בינתך אל תשען... וכדברי השפת אמת בפרשתנו (תרל"ו א') כי יותר צריכין להחזיק במצוות ה', וע"י זה נקח כח לכל התישירות המעשים והמחשבות, מע"י שכל אנושי... עכ"ל הרב גד אייזנר¹⁰ זצ"ל.

¹⁰ הרב גד אייזנר זצ"ל (כ"ד שבט תרס"ג – כ"ד אדר תשמ"ה) נולד בפולין לאביו ר' יצחק שלמה ולאמו מרת רבקה השתייכו לחסידות גור (אחרית ימיו של השפת אמת נלב"ע שבט תרס"ה). בהיותו בן אחת עשרה פרצה מלחמת העולם הראשונה ששיבשה סדרי עולם, קול התורה נתמעט מאוד ובמיוחד בין הילדים והבחורים. האדמו"ר ר' אהרן מקוזניץ זצ"ל אירגן קבוצות לימוד, בהבחינו בכשרונו של הילד גד, צירפו לקבוצת בחורים מבוגרים יותר. הודות למלמדם שהאדריכל עליהם עד למאוד את קדושת התורה, למרות המחסור עסקו בשמחה ובהתמדה גדולה. היו משננים מסכתות שלימות של משניות בע"פ, חוזרים עליהן בלכתם בדרך. את המרחקים ממקום אחד למשנהו אמדו לפי מספר המשניות אותן היה ניתן ללמוד בפרק זמן של הליכה זו. כשבגר והמשיך לעסוק בהתמדת התורה בחשק עצום, מספר על כך שצמאונם לכל מכמני התורה היה עצום, אך ספרים לא היו כל כך בנמצא, והם היו משוטטים בבתי המדרש בין אוצרות הספרים. כאשר יצא לאור כרך חדש מהשדי חמד של רבי חזקיהו מדיני זצוק"ל והם קנוהו לבית מדרשם, פרמו את הספר לקונטרסים וחילקוהו בין הבחורים כדי שיוכלו ללמוד ממנו כמה בחורים באותו זמן.

בחודש אלול תרפ"ב הקים ביתו עם בתו של הרב אליהו קופר מחסידי גור בלודז'. בהיותו אברך המשיך בתלמודו מתוך שקיעה ושקידה עצומים. מתוך שבחסידים עסקינו, יש לדעת כי התקשרות לאדמו"ר ולקני החסידים, משמעות חשובה לה בעבודת ה'. יראת כבוד גדולה היתה לזקנים ביניהם, שהסתופפו אצל אדמו"רים מדור קודם. זקני החסידים בבית המדרש עוד היו אצל האדמו"ר מקוצק. [יש לדעת כי התנו של האדמו"ר מקוצק היה רבי אברהם בעהמ"ה שו"ת אבני נזר, ואגלי טל מספרי היסוד של הלכות שבת. בתחילת ספרו זה כותב כי עיקר דרך הלימוד האמיתית קיבל מהותנו]. פעם

הקשר בין 'מצותי תשמורו' לברכת קדושין 'כרת משה וישראל'

אִם־בְּחֻקְתִּי תֵלְכוּ וְאֶת־מִצְוֹתַי תִּשְׁמְרוּ וְעֲשִׂיתֶם אֹתָם... וְנָתַתִּי מִשְׁכָּנִי בְּתוֹכְכֶם וְלֹא־תִגְעַל נַפְשִׁי אֹתְכֶם. (ויקרא כ"ו ג, י"א)

נגיש אחד מוזקני החסידים וסיפר לר' גד כי ראה בחור (לא נשוי) עוסק בספר חסידות, ושאלו: מה לבחור ולחסידות? שילמד גמרא ותוספות! שכן באותה תקופה לא היה מקובל שיעסקו בספרי חסידות לפני הנשואין. ענה לו הבחור: את הנסיונות שבעבר לא עברו עד גיל שבעים, אנו עוברים עתה בגיל שבע עשרה... כלומר ספר החסידות מחזק אותם בעמידה בנסיונות. החסיד הזקן הניח את הבחור וקיבל דבריו. (להזכירנו עוסקים אנו בתקופה לפני כמאה שנה (תרפ"ג לערך) מה נאמר היום?)

לאחר כמה שנים החל לעסוק בעבודת קודש של חינוך בתלמוד תורה שהיה מעולה 'דרכי נועם' בלודו. ולמעשה לאחר השואה המשיך בכך בכל שנות חייו. נודע כמחנך דגול ובמסירות לתלמידיו. תקופת השואה עברה עליו, בתחילה בכיתם בפולין. מתחילת המצור והצרות אהז בכלל אותו אמר שנהג בכל חייו: אין מאבדים את צלילות הדעת. והנסיונות לשמור על צלילות הדעת בתקופה זו, כידוע היו גבוה מעל גבוה מיכולת דעת אנוש.

אשתו הצדקת חלתה בשנים הראשונות לנשואיהם, ובתחילת השואה נפטרה ממחלתה. בת אחת היתה להם שנפטרה בשואה מחלה רינא הי"ד.

אחד הדברים שהיו חביבים על הקלגסים הנאצים ימ"ש לגוזו את זקנם של היהודים ברחוב. רבים וכן אדמורים נאלצו משום סכנת נפשות מוחשית להסיר סממן יהודי-חסידי זה, ובמקרים אחדים יש שהסתירו זקנם בצעיף וכדומה. ר' גד שמר על זקנו, ופעם אחת כשתפסוהו ורצו לגוזו זקנו בסופו של דבר ניצל מהם. כשהגיע לבית החסידים, חשב אחד המבוגרים שגזזו את זקנו והחל מנחמו בדברים. לאחר כמה רגעים של דיבורים הסיר באחת את הצעיף ונתגלה זקנו בתפארתו. הכל פרצו בצחוק שהפיג מעט את המתח הנורא. לימים כשסיפר זאת, אמר: זה מה שנתכוונתי, שיעלו חיוך שיוקל מעליהם לכמה רגעים.

כל חייו היו העלאת חיוך ועודד ליהודים. בהיותם באחד ממחנות המוות, לאחר התעללות קשה באחד מחבריו ר' משה יהושע אבוביץ ז"ל ע"י הרשעים שכמעט הרגוהו במכות, ועזרתו ועודדו של ר' גד, סיפר לימים: נפשי התרפאה חיש ע"י 'זריקת' של שמחה שהעניק לי, וכך קמתי על רגלי וחזרתי אל בין החיים – מכוחה של אותה מילה טובה ברגע הנכון. פעם שאלו תלמיד: כיצד היה יכול לחזק אנשים במצב הזה? ר' גד ענה לו: 'מאז ומתמיד למדתי את היצירה הזאת ששמה 'אדם', מתוך כך ידעתי שמילה טובה צופנת בתוכה כוחות כבירים שיש בה למשוך אדם ממצביו הקשים...' ורבים העידו שאכן המילים הטובות שלו השיבו אותם לחיים ונתנו להם את כח ההשרדות.

במהלך התקופה משיצא מגטו לודז' ובזמן שהותו במחנות צ'נסטוויץ עד הרחצה (חיטוי) במיידנק אליה הועברו, לקח אתו ספר חובות הלבבות. בעת שהמתינו לחיטוי והיו שבורים ורצוצים לגמרי לאחר שנאלצו להשאיר כל החפצים שהצליחו להחביא בדרכים לא דרכים, ראה בחור שלמד עמו בשטיבל. 'שמואל, קרא לעברו, יודע אני על מה חושב אתה כעת. חושב אתה על שידוך...' 'הלה התבונן בו בתדהמה, מדוע תתלוץ ממני? ענה לו ר' גד: שמואל, דע לך כי יעזור ה' המלחמה תפתיים עוד יהיו התנונות וגם אתה תזכה להכנס לחופה. ואם אתה חושש שיהרגו כל האופים, אל דאגה, בסעודת הנשואין שלך יהיו הרבה 'בילקעס' גם מנגנים יהיו לך, וילדים ואפילו... תהיה לך תאוה ל... כסף... אכן לאחר המלחמה הגיע אליו ר' שמואל וסיפר לו על שידוך שהוצע לו.

הרב גד זכה להנצל מהתופת, כשחרר חלה בדיונמריה שרכים נפלו חללים ממנה, והוא ניצל ממש באורח פלא. לאחר הצלתו שימש עוגן הצלה רוחני ליהודים רבים, בעודדו אותם לשוב לחיים בכלל ולהתחזק בחיים הרוחניים בפרט. קחו לכם מצוה אחת מה שתרצו מבית הוריהם שנרצחו והחזיקו בה, והיא תהיה לכם למגן ולעתיד טוב יותר.

סיפור מופלא לאחר שנים שעלה לארץ ישראל, הגיע לבקר אחד מתלמידיו שחזקו ועודדו לרגל 'שלום זכר' שנערך בליל שבת קודש. ר' גד ראה שהבית חשוך, ובעל הבית הסביר שזה מכיוון שאינו רוצה להשתמש בחשמל של חברת השמל, רק בחדר בו ישב ללמוד דלק האור ממקור פרטי. שאלו ר' גד: לעצמך דאגת לאור, ומה בנוגע לשאר בני הבית, היית צריך לדאוג לאור גם עבורם... מהשבת שלאחריה, הואר הבית כולו בתאורה כשרה למהדרין.

הרב גד נישא בשנית לאחר השואה. לארץ ישראל עלה בשנת תשי"ג, היה מקורב מאוד לאדמו"ר מגור ח'בית ישראל/ שאמר עליו כי הוא 'מחנך של המחנכים'. במשך ל"ב שנים נתן ליבו לעבודת קודש של חינוך בבית מדרש חידושי חר"מ. בכ"ד באדר תשמ"ה החזיר נשמתו המהורה לבוראו. אמנם לא זכה להשאיר זש"ק, אך תלמידיו ומעשיו שנחרטו בלחבות קודש בספר במחיצת ר' גד'ל (תשס"ו) ממנו נערכו תולדותיו, וכן משיחותיו בקודש שהועלו בסדרת הספרים מורשת גד, היא מורשתו ותולדותיו של הצדיק הנשגב הזה בעולמו של ה' יתברך.

בספר **אשל חיים** לרב **חיים אפרים באלאיטי**¹¹ זצ"ל הי"ד כתב וזלה"ק: עיין ברמב"ן שתמה איך יעלה על הדעת שתגלגל נפשו משומרי התורה [דהרי אף] על עוזבי התורה נאמר 'ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם לא מאסתים ולא געלתים' ואם כן מה צורך להבטחה זו?

ול"נ [ולוי נראה] לפרש עפ"י מה שכתבתי בספרי חמודי אפרים... על 'זאת מצותי תשמרו' ר"ל שמאוד צריך להשמר גם בעשותו מצוה שלא יתגאה לכו במעשהו... וכן הבאתי בשם הצדיק מו"ה מאיר פרמישלן זי"ע מ"ש בדברי רש"י זאת חקת התורה, לפי שהשמן ואומות העולם מונין וכו' שמתחילה מסית ואומר 'מה המצוה הזאת', כדי שלא יעשנה, וכשכבר עשה מבלבל דעתו ואומר 'מה טעם יש בה', אין להגיד הטעם והנעימות שיש בעשייתו, ואי אפשר לאדם אחר לעשות כמעשיך כדי שיגאה, ע"כ אמר 'חקה' גזירה היא **מלפני** דייקא, קודם עשיה, ואין לך רשות להרהר אחריה, אחר העשיה...

ופירשו המפרשים על זה גם התפלה 'והסר שטן מלפנינו ומאחרינו', היינו קודם עשיית המצוה ולאחר עשייתה... אם עושה זאת לשם יוהרא, לתועבה יחשב וכמ"ש [משלי מ"ז ה'] תועבת ה' כל גבה לב, וכמו שנאמר ז"ל [ראה סוטה ה' ע"א] אין אני והוא יכולין לדור במדור אחד.

וזה שנאמר **זאת מצותי תשמרו**, היינו שתעסקו במצוות ותשמרו אותם לעשותם בלי שום פנאי שמין גאות ח"ו רק לה' לבדו, אז ונתתי משכני בתוכם ולא תגעל נפשי אתכם... ולדעתי על זה התפלל דוד המלך ע"ה [תהלים פ"ו ב'] שמרה נפשי כי חסיד אני, ר"ל שלא יתגאה ע"י חסידותו.

ועל דרך זה אמרתי לפרש אצל סעודת נשואין במה שתקנו חכמינו ז"ל נוסח הקדושין 'הרי את מקודשת לי כדת משה וישראל', וחזין מ"ש ז"ל בפירושו דכל המקדש אדעתיה דרבנן מקדש, אולי יש לרמוז בזה עוד דהנה מאן דמתייהר אפילו על אנשי ביתו לא מתקבל, וע"י זה מחלוקת בבית והמשחית בא ודוחה מאה פרנסות, לא כן אם ישתמשו במדת ענוה יהיה שלום בית, יצו ה' את הברכה, ואם יתנהגו כדת התורה וביתם כמקדש מעט בצניעות ופרישות, אז והיה ה' בתוכם.

והנה 'משה' ירמוז למדת ענוה כמו שנאמר והאיש משה ענו מאוד, וישראל ירמוז לשלום, כמו שנאמר ויהן שם ישראל נגד ההר. ופירש רש"י ז"ל כאיש אחד בלב אחד. וזה שיאמר החתן הרי את מקודשת לי וכו', כדת משה וישראל, ר"ל שיתנהג עפ"י דרכי התורה, אבל לא יתגאה בעשותו מצות ה' או בתחלוקות ביתו עם זוגתו אלא כדת משה וישראל כמדת ענוה ושלום אגודים יחדיו למען ישכין ה' שמו בתוכם. עכ"ל הרב חיים אפרים באלאיטי זצ"ל הי"ד.

הבטחה שלא תשכח תורה מישראל נלמדת מדיני אבידה

וְאֶבְדְתֶּם בְּגוֹיִם וְאֶכְלָה אֶתְכֶם אֶרֶץ אֲיִכִּיכֶם (ויקרא כ"ו ל"ח)

¹¹ רב **אפרים חיים באלאיטי** היה חותנו של הרב **ישראל וועליץ** (בעהמ"ח שו"ת **דברי ישראל** ג"ח) זצ"ל מגדולי רבני הונגריה בתקופה לפני השואה (הוא בחסד ה' יתברך הגלויים, שרד את השואה ועלה לארץ ישראל, התגורר בירושלים נפטר בתשל"ד). אביו נפטר בשנות ילדותו. בהיותו כבן שבע עשרה נפל למשכב ממנו כמעט ולא קם, בתקופה זו הוסיפו לשמו את השם 'חיים'. למד אצל הרב **שמחה בונם סופר** בעהמ"ח **שבט סופר** (נכדו של החת"ם סופר זי"ע"א). גם לאחר שזכה והקים משפחה, עברה עליו כוס התרעלה וילד קטן שלו נפטר. שימש ברבנות במשך כחמישים שנה, בעיירה קטנה בהונגריה בשם 'טאראלניה' (לאחר מלחמת העולם הראשונה סופחה לצי'סלובקיה).

בשנת תרפ"ה הדפיס את ספרו **חמודי אפרים** דברי אגדה ודרשות, ובסופו קונטרס **חיים שאל**, שאלות בהלכה. בשנת תרצ"ה הוציא ספר **חיים שאל**, שבשעריו נכתב ג"כ **חמודי אפרים**. בחודש סיון נשלחו כאלף תושבי העיירה ובתוכם הרב לכבשני אושוץ הי"ד. כאמור חתנו הרב **ישראל וועליץ** זצ"ל המשיך את השושלת בארץ ישראל.

בשנת תשע"ה הוציאו נינו הרב **צבי יהודה וולנר** שליט"א בעריכה חדשה את כל כתביו בשני כרכים **אשל חיים** ו**חמודי אפרים** בהוצאת אוצר הפוסקים ירושלים.

בספר מאיר עיני חכמים החדש בפרשתנו בחלק קדשי יחזקאל¹², מובאים דבריו של הרב יחזקאל הולשטוק זצ"ל הי"ד המבאר בצורה מיוחדת התבטחה החשובה לשמירת קדושת נשמתם של ישראל וקישורם הנצחי בה' יתברך ובתורתו. כך מובא בספר הנ"ל וזלה"ק:

איתא במסכת מכות (כ"ד ע"א) אמר רב מסתפינא מהאי קרא 'ואבדתם בגוים' מתקיף לה רב פפא דלמא כאבידה המתבקשת דכתיב (תהלים קי"ט קע"ו) תעיתי כשה אוכד בקש עבדך, אלא מסיפא דקרא 'ואכלה אתכם ארץ אויביכם' מתקיף לה מר זוטרא דלמא כאכילת קשואין ודילועין, ופירש רבינו גרשום שם (ד"ה כאכילת) שאוכלים מקצתם ומקצתם אין אוכלין, פירוש שהגרעינין נזרקין והם צומחין קשואין ודלועין אחרים.

ודברי חז"ל אלו צריכים להבין, ונראה לבאר דבאמת הענין כך דכאשר חזה רב אורך הגלות היה ירא פן באריכות הגלות יתערבו בני ישראל עם הגוים ויאבדו ח"ו כי ישמעו בין הגוים, כמו שנאמר 'ואבדתם בגוים' אמר לו רב פפא דאבידה האמורה אינה אבידה שאינה חוזרת חלילה, רק כאבידה המתבקשת כדכתיב 'תעיתי כשה אוכד בקש עבדך', והפירוש הוא דהנה איתא במסכת בבא מציעא (כ"ז ע"א) מה שמלה מיוחדת שיש בה סימנין ויש לה תובעין, ועיין בתוספות שם (ד"ה מה) שכתבו שע"י סימנים יש לו תובעין מפני שהבעלים אינם מתיאשים לעולם דמימר אמר יהיבנא סימנא שקלינא לה, וכן פסק הרמב"ם בהלכות אבידה (פי"ד ה"ג) דכל דבר שיש בו סימן הרי זה בחזקת שלא נתיאשו ממנו בעליו.

והנה כל אחד מישראל יש לו סימן אות ברית קודש בשרו, וגם טביעת עין בפרצוף שלו שמשונה הרבה מפרצופי הגוים, וכן בבגדיו, ולכן ישראל הם אבידה המתבקשת שהבעלים אין מתיאשין מזה לעולם וליכא חשש שמה יאבדו ח"ו, ולכן אמר רב אח"כ שירא מסיפא דקרא ואכלה אתם ארץ אויביכם, היינו שהיה ירא פן ח"ו באריכות הגלות יוכלו גם הסימנים דהיינו האות ברית קודש, שיעברו מבשרם כמאמר הכתוב (ירמיהו י"א ט"ו) ובשר קודש יעברו מעליך. וגם פרצוף הפנים ובגדיהם ישתנו ויהיו דומין לגוים וא"כ ח"ו אין להם תקומה, ועל זה השיב לו מר זוטרא דלמא כאכילת קשואין ודילועין שהגרעינים לא יכלו, היינו דהילדים ילדי ישראל יחזרו ויתחנכו לתורה ולמצוות ויצמח דור חדש נאמן לה' ולתורתו, ולא יאבדו ח"ו, וברא מזכה גם אבא (עפ"י סנהדרין ק"ד ע"א) שגם לאבותיהם יהיה תקון ולא יכרת שמם, וכמו שהובא בתוספות בשם ירושלמי [בהערות המהדיר כתבו הובא במדרש בראשית רבה ס"ג א'] אם יש לאדם בן ועוסק בתורה, הקב"ה מתמלא עליו רחמים, וזה התבטחה לישראל שלא יאבדו לעולם ח"ו. עכ"ל הרב יחזקאל הולשטוק זצ"ל הי"ד.

סמיכות פרשת ערכין לתוכחה להרים קרן ישראל

בספר יד המעין לרב יששכר דב פינקלשטיין¹³ זצ"ל הביא פנינה מחשביתת הרוויה מטל שמנה של תורת החסידות, בביאור ההקשר בין פרשת התוכחה הנוראה שנקראה, ולאחריה פרשת הערכין. תחילת דבריו הביא חקירה למדנית מעניינת בהגדרת חוב הערכין, כתב ולאחריה כתב וזלה"ק:

¹² הספר מאיר עיני חכמים הינו ליקוט מתורתיו של האדמו"ר מאוסטרובצא הרב מאיר יחיאל הלוי הולשטוק זצוק"ל שהיה צדיק עליון קדוש שנהג בתענית שנים רבות, נסתלק לבית עולמו בשנת תרפ"ח. בנו ממושיך דרכו הרב יחזקאל, המשיך עד לשואה את דרך הקודש של אביו. בעשרה בטבת תש"ג הוצאו להורג הוא וכל משפחתו אשתו ושבעת בניו ובנותיו וכל צאצאיו, ולא נותר זכר מהם. דברי תורתו קובצו לספר מאיר עיני חכמים על ידי תלמיד אביו, ומהם ליקט על סדר פרשיות התורה. דברי בנו הרב יחזקאל זצ"ל הי"ד הניחם במדור מיוחד שקראו קדשי יחזקאל ע"ש קונטרס 'פלפולים נחמדים בעניני בעניני קדשים' שהוציא הרב יחיאל הלוי מנדלבוים בניו יורק תש"י, וקבעם בסיום כל פרשה לאחר דברי אביו. תולדות האדמו"ר מאוסטרובצא רשומים בתחילת המהדורה המחודשת של הספר (ח"א תשע"ט, ח"ב – ח"ג תשפ"א). ובהרחבה ניתן לקוראם בספר אספקלריה המאירה בעריכת משה חנניה רפאל גלאזיוס הוצאת עמודי שש (ירושלים תשע"ט).

¹³ הרב יששכר דב פינקלשטיין (תרמ"ז פולין – ט"ז בתשרי ה'תש"ל ב אנגליה) נולד בבית לחסידי ראדזין. בצעירותו למד בבתי מדרש שבעירו ראדום. בהגיעו לגיל עשרים וארבע הקים ביתו עם מרת שרה שיינדל לבית שניידר מחלם. בהיותו בן עשרים ושמונה נמל על שכמו משא הרבנות בעיר נובוויצקוב ברוסיה, לאחר מכן חזר לחלם ובפרק זמן של כעשרים וחמש שנה היה מראשי ישיבת עץ חיים וממנהיגי הקהילה. אותה תקופה התקרב לרב מאיר שפירא מלובלין

כשנשים עינינו בשפופרת של עולם ההלכה, לצרף את האותיות שנברא בהן עולם האגדה – מוסרי, אלה העולמות הנזשקים תמיד בכנפיהם זה את זה, יתגלה לך טעמא במלתא דטמירא רבתא (לבאר) הסמיכות הנפלאה של פרשת הערכין עם פרשת התוכחה...אותה הפרשה שתצילנה אזני כל שומעה, בצירה את העונשין והאזהרות בפרטיות ודייקנות מזוועת עד תוך תוכה של הנפש, אותה הפרשה המטילה אימה תהומית, עלולה להביא את הוגיה לידי יאוש, עזבון רוח ודכאון נפש נורא, מי יזכה ומי יצדק בעיני הנהגה מדינית כזו...לכן נסמכה לפרשת ערכין, שלפי מהותה שווה ומשווה ערכי כל נפש, כצדיק כרשע בשומא חדא, בלי פדות והבדל כלשהו ותערוף כמטר לקחה לשבורי לב ותול כמל אמרתה לדכואי נפש בלי להתייאש וכלי להחליש דעתן מתוך אימה יתירה כלל וכלל.

תבוא מצות ערכין בעדותה על ערכה הנצחי בפני אבינו שבשמים דכל נפש ונפש מישראל, ערכה שזה ואינו מבדיל בין איש ואיש, ותטפח על פני כל המתאייאשים לאמור: מי יעלה בחר ה' ומי יקום במקום קדשו, ותאמר: אית חשבון ואת חשבון, אית חשבון התוכחה, החשבון של זאתה תשלם לאיש כמעשהו' (תהלים ס"ב י"ג) החשבון של אי ותרגות כל שהיא, כאומרים ז"ל (בבא קמא נ' ע"א) כל האומר חקב"ה ותרן הוא, יוותרו מעיו'. [החשבון השני] ואית חשבון עילאי דעילאי, החשבון דכי אתה סלחן לישראל ומחלן לשבטי ישורון' (מוסף יוח"כ) החשבון דא-ל רחום וחנן וכו' (שמות ל"ד ו') – החשבון דערכין. כשהקב"ה חפץ בגאולתכם אינו מביט בחשבונות של מטה, אלא אומר הֲבֵן יִקְרֶי לִי אֶפְרַיִם אִם יֵלֶד שְׁעָשָׁעִים פְּרִמְדִּי דְבָרִי בֹו זָכַר אֶזְכְּרֶנּוּ עוֹד עַל־פֶּן הָמוּ מַעַל לִי רַחֵם אֶרְחָמֶנּוּ נְאֻמֶּיךָ (ירמיהו ל"א י"ט)...

והנה באו הו"ל דמטמרן גליין להון, בעמדם על יסוד המוסרי האמור במצות ערכין ואמרו (ויקרא רבה ל"ז ב') אמר לו הקב"ה למושה, אתה ישת לבני בסבלותם בין איש לאשה וכו' חייך שאתה עתיד ליישב ולפרש לבני נדריהם בין איש לאשה וכו', הדא הוא דכתיב וידבר ה' אל משה לאמר...איש כי יפליא נדר בערכך נפשות לה' וכך היא המדה 'מצוה גוררת מצוה' כמותה – ברחמים ישתנה לבני [בסבלותם] במצרים, חייך שאתה עתיד להיות שליח דרחמנא מצות ערכין. עכ"ל הרב יששכר דב פינקלשטיין זצ"ל.

הגליון נלקט ונערך בחסד ה' יתברך ע"י יהודה יעקב ברקאי תל ציון כוכב יעקב יע"א 052-6514000 YBARKAI6@GMAIL.COM

זצוק"ל מייסד הישיבה ומחולל הדף היומי. עם עליית הנאצים לשלטון חש בסכנת החורבן המאיימת והמליץ להגר לארצות אחרות, אך קריאותיו לא נשמעו בד"כ (כידוע בדברי הימים) אחיינו של האדמו"ר בעל התכלת רבי גרשון העניך, רבי ירוחם ליינר היגר לאנגליה בעקבות המלצתו, ואח"כ עזר לרב פינקלשטיין לחלץ עצמו מהצבת שהלכה והתהדקה ע"י הצורך מגרמניה, ובשלב אחרון העביר את כל משפחתו אשתו וששת ילדיו לעיר גייטסהאד באנגליה. שם מסר שיעורים בקביעות וכן נתמנה למושיגה כשרות במפעל המצות המרכזי.

בהמשך שנות חייו פתח בית מדרש בלונדון בתוך ביתו והציב מצבה לעדת קודש ממנה בא וקרא שמה 'בתר תורה דראדזין'. רבים נמשכו למקום זה לתפלות ולשמיעת דרשותיו היהודיות. כמו"כ נתברך בכשרון כתיבה ועסק בהעלאתם על הכתב של חדושי על הש"ס, בהלכה ובדרשות ואגדות הו"ל. דברי תורתו יונקים ממעיין החסידות אליו השתייך ובמיוחד מתורתו של מייסדה רבי מרדכי יוסף מאיזביצא שהיה תלמידו של ה'שרף' רבי מנחם מנדל מקוצק, אך יצא מבית מדרשו ופתח מקור מים חדש, דברי תורתו כינם בשני חלקי מי השילוח (הוא אשר הכנים את רבי צדוק הכהן מלובלין לכבשונה של תורת החסידות). בנו הרחיב באר תורתו של אביו שהינה קצרה ומתומצתת עד למאוד (אולי מסגנון רבו האדמו"ר מקוצק) וכתב תורות בהרחבה בספרי בית יעקב.

כתביו היהודיים של הרב פינקלשטיין המתוכם כחמישים שנה, עד שנערך ספר זה של דרשותיו על התורה יד המעיין ע"י נכדיו ויצאו לאור בתשפ"א בפתח תקוה, ע"י רבי מנחם ווגל הי"ו לאו"ט בהוצאה פרטית. (0507234983)